

De Rode Gids als cumulatief geheugen van de Plantenziektenkundige Dienst

Pieter A. Oomen, Peter F.J. Oostelbos

Plantenziektenkundige Dienst, Postbus 9102, 6700 HC Wageningen. E-mail: P.A.Oomen@pd.agro.nl

De Rode Gids

Organisaties ontwikkelen in de loop van hun bestaan een eigen cultuur en een eigen geheugen. Heel oude organisaties zoals de Plantenziektenkundige Dienst, nu 104 jaar, hebben een heel sterk ontwikkelde eigen cultuur en eigen collectief geheugen. Een belangrijk onderdeel van dat laatste is de Gewasbeschermingsgids, beter bekend onder de geuzennaam 'Rode Gids'. De gids is (in ieder geval tegenwoordig) bedoeld als een praktisch compleet handboek van alle voorkomende ziekten, plagen en onkruiden in alle belangrijke gewassen, en over wat ter bestrijding en preventie 'erkend deugdelijk en toegestaan' is in de gewasbescherming. Een van de redenen om de gids uit te brengen is om het telers en praktijkmensen mogelijk te maken verantwoorde 'gewasbeschermingsplannen' op te stellen, zoals vereist door het regeringsbeleid 'Zicht op Gezonde Teelt'. De doelgroepen waren vanouds voorlichting, onderzoek en onderwijs, tegenwoordig vooral overheden, intermediairen (zoals voorlichters), onderwijs (zoals voor de licenties gewasbescherming) en bedrijfsleven. De Rode Gids fungeert op de PD zelf als naslagwerk en cumulatief geheugen voor allerlei praktische informatie op het gebied van de gewasbescherming. De PD heeft de GBK voor eigen doeleinden nodig zoals de beleidsadviesing en de uitwerking van eliminatiescenario's voor

quarantaine-organismen. Zonder een dergelijke rechtvaardiging zou de PD geen reden hebben de achterliggende database te onderhouden, en geen mogelijkheid om de Rode Gids uit te brengen.

In dit artikel willen wij, als redacteuren van de laatste vier edities, ingaan op de voorgeschiedenis, de wijze van produceren toen en nu en hoe de kennisaccumulatie in zijn werk ging, en natuurlijk op de toekomst.

Zeventien edities

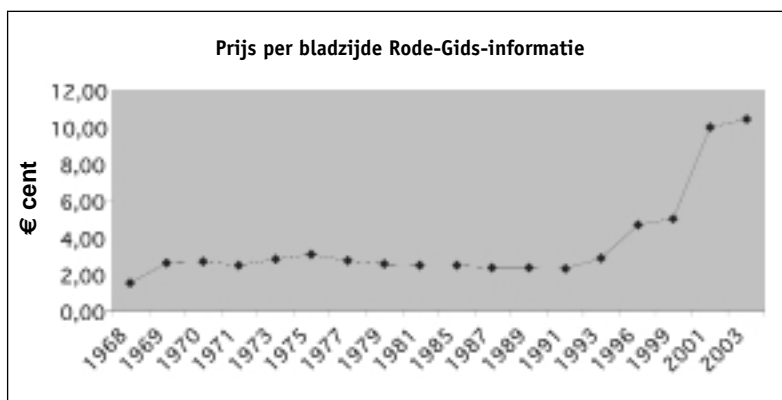
De eerste Rode Gids, verschenen in 1968, had 303 bladzijden en was geel. Maar alle navolgende edities waren rood, vandaar de geuzennaam. Ook aan de eerste editie ging een lange historie vooraf van Tuinbouwgidsen die toe nog heetten: Gids voor de ziekten- en onkruidbestrijding in de Tuinbouw. De opzet van die eerste gids is zelfs voor huidige gebruikers nog goed herkenbaar.

Sinds de eerste gids is om de twee tot drie jaar, soms wat langer, een nieuwe editie verschenen. De gidsen werden tot en met de editie van 1993 samengesteld en uitgegeven door de Voorlichtingsdienst (Rijkstuinbouwconsulentschap, later CAD Gewasbescherming, nog later IKC-Akker- en Tuinbouw) en de Plantenziektenkundige Dienst. Daarna is de PD alleen doorgegaan.

Werkwijze en kennisaccumulatie tot 1993

De werkwijze voor het klaarmaken van nieuwe edities was eenvoudig. De eindredacteur liet de drukker drukproeven van de vorige editie in groot formaat afdrukken. Deze legde hij per hoofdstuk of paragraaf voor aan de verantwoordelijke werkgroep van deskundigen die ook het hoofdstuk in de vorige editie had verzorgd. Veelal bestonden deze werkgroepen uit voorlichters, onderzoekers van proefstations en PD-medewerkers. Deze brachten na ampel onderling overleg een aantal wijzigingen en toevoegingen aan in de drukproef, die vervolgens door de eindredacteur aan de drukker werden doorgegeven. Een echte drukproef werd tenslotte zorgvuldig gecontroleerd door de werkgroepen en eindredacteur, en dat was dan de volgende editie. Deze werkwijze was arbeidsintensief, maar robuust en betrouwbaar. Praktische kennis kon zo over de decennia accumuleren tot een waar handboek over de volle breedte van de gewasbescherming - inderdaad een cumulatief geheugen. Dit blijkt tevens uit het gestaag en geleidelijk toenemend aantal bladzijden, van 257 in 1969 tot 630 in 1993. De verschaafte informatie was betrouwbaar, volledig en goedkoop: de oplage steeg tot wel 9000 exemplaren in 1985. De kosten voor het verzamelen en

ARTIKEL

Figuur 1: De prijs per bladzijde informatie uit de Rode Gids is lange tijd erg constant en erg laag gebleven. Pas in recente jaren is de prijs meer marktconform geworden.

up-to-date brengen van de informatie speelde geen enkele rol, de opbrengsten moesten alleen de externe (druk)kosten compenseren. Gedurende lange tijd (1969 – 1993) bleef de verschaft informatie even goedkoop: tussen de 2 en 3 €-cent per bladzijde (fig. 1)!

Veranderingen 1993 – 2000

Vanaf 1993 veranderde er veel. Het IKC trok zich terug uit de voorlichting en de samenwerking voor het produceren van de Rode Gids. De PD werd een agentschap, verantwoordelijk voor de eigen financiën. Het College voor de Toelating van Bestrijdingsmiddelen nam de wettelijke verantwoordelijkheden voor toelating van middelen over van (onder meer) de PD. De deskundigen en hun kennis werden onbetaalbaar. En de oude werkwijze van deskundige werkgroepen bleek simpelweg te arbeidsintensief. Met ingang van 1996 heeft de PD grotendeels alleen de gids samengesteld, op basis van vooral de kennis die inmiddels was opgebouwd in de GewasBescherminings-Kennisbank, de GBK. Op basis van overzichten uit de GBK actualiseerden medewerkers van de PD al tekstverwerkend de bestaande teksten. De opzet van de gids bleef onveranderd, de werkwijze was hybride en met ongeveer twee

mensjaren per boek was de productie nog steeds erg arbeidsintensief. De geaccumuleerde kennis nam toe tot de uitzonderlijke omvang van bijna 800 dichtbedrukte bladzijden, zelfs zonder ruimte te verspillen aan overigens toch wel wenselijke illustraties. De prijs van de geleverde informatie begon ook aanmerkelijk te stijgen (fig. 1).

Werkwijze na 2000

Met de nieuwe eeuw sloeg de PD een echt nieuwe weg in. De PD produceert nu zijn Gewasbeschermingsgids in samenwerking met een commerciële uitgever, Wageningen Academic Publishers. De PD levert de informatie en alle teksten, de uitgever verwerkt de manuscripten, laat het boek drukken, bepaalt de prijs en verzorgt de marketing, distributie en verkoop. De uitgever betaalt de PD ook volgens contract voor de geleverde informatie, in principe zodanig dat alle kosten die de PD maakt speciaal ter voorbereiding van de gids gedekt worden. Deze prijsdekking heeft het boek en de verschaft informatie wel aanmerkelijk duurder gemaakt, tot ruim 10 €-cent per bladzijde in 2003.

Vanaf 1999 is de inhoud en de bevraging van de databank verder ontwikkeld, verfijnd en geoptimaliseerd. Nu is de PD in staat om de

manuscripten voor praktisch alle overzichten en tabellen van de Rode Gids vrijwel geheel automatisch te produceren uit de GBK. Bijna drukklare producten zijn het resultaat. Deze werkwijze blijkt bijzonder flexibel en efficiënt, en laat toe om definitieve manuscripten te genereren in heel korte tijd.

Kennisaccumulatie nu

Deze werkwijze verplaatst de accumulatie en onderhoud van de kennis van boek naar database. De PD houdt de database actueel door voortdurend intensief onderhoud. Het intensieve karakter hangt vooral samen met de vele en snel opeenvolgende mutaties in de toelatingsgegevens van bestrijdingsmiddelen.

Innovaties van de gids worden gewasbeschermingsbreed voorbereid en gecontroleerd in de database voor ze worden ingevoerd in de gids. Evidente wensen van gebruikers, zoals opname van symptoombeschrijvingen overeenkomstig alle gidsen van voor 2000 of opname van doseringen van middelen, vergen een behoorlijke investering vooraf. Maar eenmaal doorgevoerd blijft zo'n investering zijn vruchten afwerpen. Alles bijeen is de Rode Gids niet meer denkbaar zonder ondersteuning van de GBK.

En dit is ook de wijze waarop nu kennis moet accumuleren: door weloverwogen toevoegingen aan de database. Deze kennisaccumulatie gaat minder 'automatisch' dan vroeger maar meer gepland.

Voor- en nadelen

De werkwijze van bijna rechtstreekse productie uit de database heeft voor de gids grote voordelen van snelheid, actualiteit en flexibiliteit. De snelle productie maakt het ook mogelijk om gidsen te publiceren met kortere tussentijden.

De PD overweegt de gids jaarlijks te gaan uitbrengen. Daarnaast is de database zodanig flexibel dat allerlei technische en beleidsmatig georiënteerde ad-hoc vragen snel en adequaat kunnen worden beantwoord.

Er zijn ook nadelen. Wellicht het grootste nadeel is de afhankelijkheid van complexe techniek. Niet alleen de afhankelijkheid van het goede functioneren van de techniek maakt kwetsbaar, maar die techniek is ook zodanig ingewikkeld dat deze alleen beheerst wordt door specialisten met jarenlange ervaring met de database, met bevragingstechniek en met gewasbescherming.

Toekomst

In de toekomst zal naar verwachting deze ontwikkeling in de richting van verdergaande perfectieering en systematisering doorgaan. Inhoudelijk wil de PD meer informatie over geïntegreerde en niet-chemische informatie gaan opnemen. In de verdere ontwikkeling van de gids krijgt de uitgever ook een meer sturende rol. Als gebruikers bepaalde wensen hebben en dat laten weten aan de uitgever, kan de PD tegen betaling van te maken kosten deze toevoeging verzorgen.

De vorm van 'boek' als kennisdrager blijft zolang er voldoende vraag naar blijft. 'Voldoende' betekent hier: genoeg om een commerciële uitgever te interesseren in de uitgave van het boek, tegen de voorwaarden van betaling van de kosten aan de PD. Diezelfde voorwaarde geldt ook voor eventuele uitgave van een digitaal alternatief, op Cd-rom en/of internet. Technisch goed mogelijk maar er moet een voldoende financiële basis voor zijn.

Het collectieve PD-geheugen van deze praktische gewasbeschermingsinformatie verhuist geleidelijk van de Rode Gids naar de GBK. Het is overigens nog grotendeels

Figuur 2: De nieuwste editie van de Rode Gids, samengesteld door de Plantenziektenkundige Dienst en uitgebracht op 1 april 2003 door een commercieel uitgever.

via de gids dat gebruikers van de inhoud ervan kennisnemen en er nieuwe kennis voor aandragen. Maar het is de continuïteit van de zeventien edities Rode Gids die inmiddels 36 jaar geschiedenis van de gewasbescherming ontsluit. De Rode Gidsen – van ouderwets papier - bij elkaar vormen een geaccumuleerd geheugen dat decennia van gewasbescherming in Nederland documenteert.

Referenties

Oomen, P.A., Oostelbos, P.F.J., Botden, R.J.J., Duindam, H.A., 2003. Gewasbeschermingsgids. Gids voor de gewasbescherming in de land- en tuinbouw en het

openbaar en particulier groen. Wageningen Academic Publishers / Plantenziektenkundige Dienst, 17^e druk, ISBN 9076998183, 480 pp.

Rijkstuinbouwconsulentschap / Plantenziektenkundige Dienst, 1968. Gids voor ziekten- en onkruidbestrijding in de tuinbouw. Vakgids voor voorlichting en onderwijs. Ministerie van Landbouw en Visserij, Hoofddirectie Landbouwvoorlichting en Onderzoek, Wageningen. 1^e druk, 303 pp.

Meer informatie over de Gewasbeschermingsgids 2003 op website PD: www.minlnv.nl/pd en op website Wageningen Academic Publishers: www.wageningenacademic.com.

ARTIKEL